

ДИЗАЙН НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ САМО-ІДЕНТИФІКАЦІЇ КРАЇНИ (на прикладі грошової одиниці гривні)

Норазян М. аспірант кафедри графічного дизайну
Харківська державна академія дизайну та мистецтв

Анотація. На основі аналізу документальних матеріалів та візуальних досліджень, а також їх узагальнення висвітлено локальну й професійну специфіку дослідження та основні особливості дизайну грошових знаків.

Ключові слова: грошові знаки, національна валюта, ідентифікація, графічний дизайн.

Аннотация. **Норазян М.** **Дизайн национальной валюты как элемент самоидентификации страны (на примере гривны).** На основе анализа документальных материалов и визуальных исследований, а также их обобщения отражены локальная и профессиональная специфика исследования и основные особенности дизайна денежных знаков.

Ключевые слова: денежные знаки, национальная валюта, идентификация, графический дизайн.

Annotation Norazyan M. **Design of national currency like element of self identity of country. (Example grivna).** On the basis of analysis of documental materials and visual research and their generalization also, the local and professional specificity and basic kinds of designers particulars of banknotes.

Key words: banknotes, national currency, identity, graphic design.

Постановка проблеми. Про що думає людина, тримаючи в руках грошові банкноти? Напевно не про дизайн. Грошові знаки сприймаються крізь призму своєї номінальної цінності та потенційних можливостей власника. Може здатися, що тема дизайну цінних паперів не варта серйозних досліджень. На жаль, так і відбувалося протягом останнього десятиріччя, коли проектувалися банкноти для незалежної Української держави. Актуальність виявляється завдяки зацікавленості європейських інституцій дизайну даною темою. Це пов'язано з тим, що нова єдина європейська валюта – євро, увійшла у світ наприкінці 20 сторіччя. І вона є такою ж молодою як і нова українська гривня. У ході роботи був вивчений і проаналізований ряд джерел: статті періодичних видань, спеціалізована література й інтернет-ресурси по колекціонуванню та історії цінних паперів, візуальний матеріал, література з графічного дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика роботи висвітлювалася в публікаціях різноманітних за характером.

а) Ілюстративний матеріал альбому із серії «Українська колекція» відбиває історію грошових знаків і монет України. Окремий розділ складає досить повна колекція так званих місцевих «грошей», що функціонували в різні роки в Харкові. Ця низка видань рекомендована нумізматам, боністам, історикам, усім, хто цікавиться історичним минулим України [4].

б) Дисертаційне дослідження В. М. Косіва «Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ століття», в якій розглядаються проблеми національної диверсифікованості і глобальної

уніфікації графічного дизайну другої половини ХХ століття. У роботі визначені особливості використання мотивів національного мистецтва в творах графічного дизайну як засобу візуальної ідентифікації, а також їхнє місце в творах, пов'язаних з естетикою постмодернізму [5].

в) Література і веб-узли, в яких описуються технічні процеси друку і захисту цінних паперів, у тому числі сайт «Гознак», каталог ресурсів з колекціонування.

Мета статті полягає в тому, щоб окреслити локальну й професійну специфіку дослідження та виділити основні критерії оцінки особливостей дизайну банкнот.

Викладення матеріалу. Назва гривні відбувається, швидше за все, від прикраси у виді обруча, що носили на шії («на зашійку»), так називана «шійна гривня». За іншою версією, назва «гривня» походить від кінської гриви: перший час вартість срібного злитка для зручності і по звичці порівнювалася до одного коня, до «гриви». Ну а якщо кінь більше був схожий на засохлу шкапу, ніж на гарячого скакуна, за нього давали не цілу гривню, а підрублену настільки, наскільки домовилися продавець з покупцем. Імовірно, саме ці обручки, рубані гривні, згодом дали назва Рублю — грошовій одиниці московітів. Потім слово «гривня» набуло нового значення і стало відповідати визначеній кількості коштовного металу. Гривні приходили на зміну монетам і, подібно останнім, повинні були бути стандартними, інакше це привело б до великих труднощів у торгівлі — усякий раз приходилося б зважувати кожен злиток [2].

Говорячи про важливість проблем дизайну банкнот, зауважимо, що поняття «грошей» у сучасному суспільстві давно перейшло з матеріальної сфери в психологічну, хоча саме вони (гроші) визначають матеріальну сторону людського існування. У даному випадку, дизайнер крім своїх прикладних функцій, виконує набагато більш широкі ідеологічні і культурні задачі. З того моменту, як художник сформував «зовнішність» банкнот і вони ввійшли в загальне вживання, ці невеликі за форматом аркуші паперу починають працювати на формування «обличчя» цілої країни та її народу [8, 9, 10]. Тому слід враховувати психологічний, естетичний та культурологічний аспекти оцінки.

Важливими завданнями графічного оформлення державних банкнот завжди було утвердження необхідних ідей. У випадку української гривні, що є атрибутом незалежної, самостійної держави, основними є політичні завдання зміцнення державного суверенітету: «... наявність у державі своєї стабільної валюти є так само важливою, як і наявність Конституції, державного герба, прапора, гімну та інших атрибутів незалежності». У більшості випадків, саме політики визначають обличчя державних банкнот.

Висновки. В дизайні сучасної гривні існують дві композиційні тенденції. Спочатку гривня була схожа на американський долар: симетрична загальна композиція, стриманість кольорової гами, подібне розташування необхідних шрифтових елементів [2]. Невиправдані є другий редизайн сучасної гривні.

Особливо пригнічує використання шрифтів: не зрозуміло за якою схемою вони конструювалися, чому у цифрах напливи там, де завжди за правилами побудови шрифтів із засічками утворюється основний штрих. Елементи композиції заважають один одному, неясно, які з них є головними на купюрі. Останній редизайн гривні показав ще одну тенденцію: зараз гривня більш схожа на європейську валюту. Дуже багато схожих елементів дизайну: наразі купюри різної вартості відрізняються розміром як і євро, навіть співпадають кольорові гами деяких банкнот (наприклад, 5 гривень і 5 євро), подібні шрифти, якими набрані цифри на банкнотах, та і композиційні рішення майже однакові [8, 9, 10]. Але ж в сучасному дизайні гривень є один позитивний момент: дизайнери нарешті, почали використовувати спадщину першої паперової української гривні. На банкнотах можна впізнати нарбутовські символи. Особливо це характерно для банкноти, вартістю у 50 гривень. Також на портретах, використаних у купюрах нового дизайну відчувається вплив барокової манери малювання історичних постатей [8, 9, 10]. Взагалі композиції позбулися надмірного навантаження на відміну від зразків, властивих попередньому дизайну. Ці тенденції окреслюють преспективи розвитку дизайну національної валюти.

Подальші дослідження планується проводити в напрямку вивчення особливостей дизайну грошових знаків. Критеріями оцінки мають стати такі аспекти: психологічний, естетичний та культурологічний. З того моменту, як художник сформував «зовнішність» банкнот і вони ввійшли в загальне вживання, ці невеликі по формату аркуші паперу починають працювати на формування «обличчя» цілої країни і його народу.

Література:

1. Ющенко В., Панченко В. Історія Української гривні. — К.: Бібліотека українця, 1999. — 96 с.
2. Колекційні монети України. — К.: НБУ, 1998. — С. 24.
3. Дорофієва Н.В., Комаринська З.М. З історії грошей України: Навч. Посіб / Львівський банківський інститут. — К: НБУ; Львів:, 2000. — 165 с.
4. Грошові знаки та монети України: Альбом / за заг. ред. Т. П. Мартиняк. Х.: Колорит, 2005. — 182с.
5. Косів В.М. Національні моделі і глобалізація графічного дизайну другої половини ХХ ст. — Рукопис // Дис...канд. мист.: 17.00.01. — Харків, 2003.
6. Бузина О. Гривну нарисовали «за велику подяку». // Киевские ведомости. — 1996. — 31 серпня.
7. Вольська В. Художник і гривня. // Україна. — 2000. — № 1. — С. 46-47
8. Косів В. Графічний дизайн як візуальна мова. Проблеми спілкування // Вісник Львівської академії мистецтв. — Львів: ЛАМ, 1999. — Спецвипуск. — С. 190-194.
9. Косів В. Національні мотиви у графічному дизайні: постмодерністичний підхід // Вісник Львівської академії мистецтв. — Львів: ЛАМ, 2001. — Вип. 12. — С. 88-101.
10. Косів В. Національні мотиви як засіб візуальної ідентифікації у графічному дизайні другої половини ХХ ст. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. — Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2002. — № 1(8). — С. 101-107.

Надійшла до редакції 8.05.2007